

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА. ЗЕМЕЛЬНЕ ТА АГРАРНЕ ПРАВО

Багай Н.О.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНИХ ВІДНОСИН ТА РОЗВИТОК АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

УДК 349.42

Актуальність теми. Інтеграція України до міжнародного співтовариства передбачає врахування норм міжнародного права при формуванні національної правової системи. Особливе значення при цьому має розвиток законодавства, що повинен ґрунтуватися на загальноновизнаних принципах міжнародного права та забезпечувати можливості для майбутнього міжнародного співробітництва у різних сферах. Із урахуванням існуючого аграрного потенціалу України в сучасних умовах особливо важливого значення набуває розвиток комплексної галузі аграрного законодавства, яка повинна сприяти зміцненню партнерства нашої держави та ЄС у сфері виробництва та обігу сільськогосподарської продукції, підвищенню ефективності та конкурентоспроможності сільського господарства України.

Стан дослідження. Міжнародно-правове регулювання аграрних відносин аналізувалося переважно в рамках науково-правових досліджень з міжнародного права. Зокрема, на дисертаційному рівні зазначені питання досліджені І.М.Каліущенко [1]. Проблеми співвідношення аграрного законодавства та загальноновизнаних норм і принципів міжнародного права проаналізовані представницею російської аграрної науки І.Г.Галікеєвою [2]. Серед сучасних вітчизняних аграрно-правових досліджень міжнародно-правового регулювання аграрних відносин слід відмітити,

насамперед, дисертаційне дослідження з питань правового забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції в Україні у контексті вимог законодавства Європейського Союзу, проведене А.Й.Богданом [3]. Разом з тим, комплексний аналіз сучасного міжнародно-правового регулювання суспільних відносин у сфері сільськогосподарського виробництва та його впливу на розвиток аграрного законодавства України в українській науково-правовій доктрині до цього часу не здійснювався.

Метою статті є аналіз сучасних напрямів міжнародно-правового регулювання аграрних відносин та дослідження їх впливу на розвиток аграрного законодавства України.

Міжнародно-правове регулювання аграрних відносин покликане сприяти економічному співробітництву держав, розвитку торгівлі сільськогосподарською продукцією, підвищенню ефективності аграрного виробництва та розвитку сільських територій.

Для сфери міжнародних сільськогосподарських відносин, як відзначає І.М.Каліушенко, є характерною система джерел, що включає в себе: міжнародні договори, рішення міжнародних організацій, міжнародно-правові звичаї, судову та арбітражну практику, правову доктрину [1]. При цьому, на думку вченої, ключову роль у системі міжнародно-правових джерел у сфері сільськогосподарських відносин відіграють саме міжнародні договори та рішення міжнародних організацій [1].

Зростання ролі міжнародно-правового регулювання аграрних відносин стало підставою для висловлення в аграрно-правовій науці ідеї щодо можливості формування міжнародного аграрного права як складової міжнародного економічного права [2].

Вихідні положення щодо дії на території України міжнародних договорів визначаються ст. 9 Конституції України та Законом України від 29.06.2004 р. «Про міжнародні договори України».

Відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства. Закон України «Про міжнародні договори України» визначає загальне поняття та види міжнародного договору. Згідно із ст. 1 цього Закону між-

народний договір України — це укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

Для розвитку аграрних відносин та формування національної системи аграрного законодавства мають важливе значення міжнародно-правові акти, в яких закріплені основні принципи міжнародного економічного права: Статут ООН від 26 червня 1945 року, Декларація про принципи міжнародного права, щодо дружніх відносин і співробітництва відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24 жовтня 1970 р., Хартія економічних прав і обов'язків держав від 12 грудня 1974 р., Декларація про встановлення нового економічного порядку від 1 травня 1974 р. та інші акти.

В останні роки вектори міжнародно-правового регулювання співробітництва України з іншими державами у галузі сільського господарства були зумовлені набуттям нашою державою з 2008 р. членства у СОТ та поширенням дії на Україну основних правил і принципів міжнародної торгівлі, закріплених у нормативних документах цієї організації (принципу недискримінації, принципу найбільшого сприяння, принципу національного режиму, принципу взаємності тощо). Серед інших міжнародно-правових актів СОТ істотне значення мають Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 року та Угода про сільське господарство від 15 квітня 1994 року, якими визначено особливості регулювання торгівлі сільськогосподарськими товарами та механізми застосування заходів державної підтримки виробництва і торгівлі в цьому секторі. Важливу роль у міжнародно-правовому регулюванні відносин у сфері сільськогосподарського виробництва відіграють і двосторонні міждержавні угоди.

Виходячи з положень Угоди про сільське господарство 1994 р., аграрне законодавство держав повинно передбачати поступове скорочення бюджетного фінансування сільськогосподарських

товаровиробників та пріоритет фінансування програм розвитку сільських територій і природоохоронних заходів у сільському господарстві. Особливе значення має надаватися розвитку соціальної сфери села, екологізації сільськогосподарського виробництва тощо. Основна увага при цьому повинна спрямовуватися на скорочення фінансування заходів, що можуть чинити спотворювальний вплив на торгівлю або виробництво.

Інтеграція України до Європейського Союзу, що є пріоритетним напрямом сучасного зовнішньополітичного курсу держави, зумовлює майбутні орієнтири міжнародно-правового регулювання сфери сільськогосподарського виробництва. Як зазначає Є.О.Львова, «сприйняття Україною міжнародних стандартів міжнародного економічного права є найважливішим зовнішньополітичним і зовнішньоекономічним пріоритетом і зв'язано з її інтеграцією в європейські структури й участю в загальноєвропейських процесах з установлення всебічного співробітництва з державами-членами Європейського Союзу у різних сферах» [4, с.12].

Вірно зазначає Л.І.Полухович, що «виробництво сільськогосподарської продукції в Україні має здійснюватись з урахуванням правових вимог СОТ щодо обов'язковості дотримання стандартів і технічних регламентів та надання державної допомоги сільськогосподарським виробникам, не заборонених угодами СОТ» [5, с. 115]. В цій частині, на думку дослідників, поки що спостерігається невідповідність між багатьма положеннями національних правових актів і вимогами європейського законодавства [6, с. 106]. Тому слід погодитися з В.М.Єрмоленком щодо необхідності істотного оновлення законодавства в галузі стандартизації сільськогосподарської продукції [7, с. 27].

Сучасні напрями розвитку аграрного законодавства визначаються також Законом України від 18 березня 2004 р. №1629-IV «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». На сьогодні аграрно-правовою наукою вироблено поняття адаптації аграрного законодавства до вимог законодавства ЄС, що розглядається

А.Й.Богданом, як пристосування діючих і прийнятих у майбутньому національних спеціальних законодавчих актів, які відповідали б вимогам законодавства ЄС з урахуванням особливостей українського суспільства, умов і змін, що відбуваються в аграрному секторі нашої держави, а також створення належних умов для посилення ролі та підвищення статусу координуючих міжвідомчих органів із використанням принципів механізму спільної аграрної політики країн-членів ЄС у сфері виробництва сільськогосподарської продукції [3, с. 7,15].

Зокрема, важливе значення для формування національної системи аграрного законодавства та його адаптації до законодавства ЄС має врахування принципів Спільної аграрної політики ЄС [8, с.7]. Нова стратегічна програма розвитку сільського господарства ЄС визначає наступні ключові сфери регулювання та підтримки агробізнесу: посилення конкурентоспроможності сільського господарства; захист навколишнього середовища в сільській місцевості; поліпшення якості життя в сільській місцевості і стимулювання несільськогосподарської зайнятості [8, с.13].

Засади майбутнього міждержавного співробітництва у сфері сільського господарства мали би визначатися Угодою про асоціацію між ЄС і Україною, що передбачає створення глибокої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ГВЗВТ) як ключового елемента Угоди про асоціацію. Крім того, глава 17 Угоди безпосередньо присвячена співробітництву у сфері сільського господарства і розвитку сільських територій. Відповідно до ст. 404 цієї Угоди співробітництво в цій галузі охоплюватиме, зокрема, наступні сфери: сприяння взаємному розумінню політик у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій; заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, із урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища та тварин; обмін знаннями та найкращими практиками щодо політики розвитку сільських територій з метою сприяння економічному добробуту сільських громад; покращення конкурентоспроможності сільськогосподарського сектора та ефективності і прозорості

ринків, а також умов для інвестування; заохочення політики якості сільськогосподарської продукції у сферах стандартів продукції, вимог щодо виробництва та схем якості та деякі інші.

Крім того, слід погодитися з І.Г.Галікеєвою у тому, що регулювання аграрних відносин у сучасних умовах повинно здійснюватися з урахуванням вимог загальновизнаних норм міжнародного права [2]. Тому поряд з міжнародними договорами та актами міжнародних організацій, що безпосередньо стосуються міждержавного співробітництва у сфері виробництва сільськогосподарської продукції, істотне значення мають договори, що стосуються прав і свобод людини, їх гарантій. Такі міжнародно-правові акти є особливо важливими з огляду на необхідність розвитку національного законодавства про правовий статус селянина, законодавче забезпечення його прав та свобод. Адже, як справедливо зазначала Н.І.Титова, «вкрай необхідне загальносуспільне сприйняття селян, які важко працюють на землі, як людей, що заслуговують на загальну повагу, як носіїв моральних традицій, високої громадянської моралі та свідомості» [9, с.9].

Висновки. Таким чином, розвиток аграрного законодавства України в умовах європейської інтеграції України повинен відбуватися з урахуванням правил Спільної аграрної політики та Угоди про сільське господарство 1994 року, інших міжнародних договорів. При цьому аграрне законодавство повинно відповідати загальним принципам і нормам міжнародного права.

Основними напрямками розвитку аграрного законодавства України є:

- розвиток законодавства про державну підтримку сільського господарства з урахуванням вимог Угоди про сільське господарство 1994 р.;
- законодавче регулювання сталого розвитку сільських територій та екологізації сільського господарства;
- посилення і законодавче закріплення особливих вимог щодо якості та безпечності сільськогосподарської продукції; істотне оновлення законодавства про стандартизацію у сфері сільського господарства;

– подальший розвиток законодавства про зовнішньоекономічну діяльність в аграрному секторі, експорт та імпорт сільськогосподарської продукції з урахуванням основних правил і принципів міжнародної торгівлі;

– вдосконалення законодавчого регулювання правового статусу селянина на основі загальновизнаних міжнародно-правових норм.

Майбутні наукові дослідження можуть присвячуватися аналізу основних напрямів адаптації аграрного законодавства України та його окремих інститутів до законодавства ЄС та міжнародних стандартів.

1. Каліуценко І.М. *Міжнародно-правове регулювання відносин у сфері сільського господарства: Автореферат дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / І.М.Каліуценко.* – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2012. – 20с.
2. Галикеєва І.Г. *Развитие российского аграрного права с учетом норм международного права: Автореферат дисс. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 / И.Г.Галикеєва.* – Уфа, 1999. – 27с.
3. Богдан А.Й. *Правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції в Україні у контексті вимог законодавства Європейського Союзу: Автореферат дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / А.Й.Богдан.* – Харків, 2010. – 20 с.
4. Львова Є.О. *Правове регулювання міжнародного економічного правопорядку: Автореферат дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 / Є.О.Львова.* – К., 2009. – 20 с.
5. Полохович Л.І. *Правові проблеми сільськогосподарського виробництва у контексті членства України в СОТ / Л.І.Полохович // Сучасні досягнення наук земельного, аграрного та екологічного права [текст] : Збірник матеріалів круглого столу (24 травня 2013 року) / За ред. Шульги М.В., Саннікова Д.В. – 2013. – Національний університет “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”, Національна академія правових наук України. – С. 114-116.*
6. Канарик Ю.С. *До проблеми вдосконалення правового регулювання безпечності й якості молока в умовах інтеграції України до міжнародних спільнот / Ю.С.Канарик // Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД: Міжнар. наук.-практ. конф.*

(м. Луцьк, 10-11 вересня, 2011 р.) : Збірник наукових праць / За заг. ред. А.М.Статівки та ін. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2010. – С.105-109.

7. Єрмоленко В.М. Деякі правові проблеми міжнародної інтеграції аграрного сектору економіки // В.М.Єрмоленко // Перспективи міжнародної інтеграції агропромислового комплексу України — МІА України 2005: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - К. : Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2005. - С.26-28.
8. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України [аналітична доповідь] / Климченко І.В., Бугрій М.Г., Ус І.В. – К. : НІСД, 2011. – 19 с.
9. Титова Н.І. Невідкладні проблеми підвищення правового статусу селянства України / Н.І.Титова // Проблеми вдосконалення земельного та аграрного законодавства України: перспективи в ХХІ ст.: Матеріали міжнародної наукової конференції. – Біла Церква, 2006. – С.7-9.

Багай Н.О. Міжнародно-правове регулювання аграрних відносин та розвиток аграрного законодавства України

Стаття присвячена дослідженню сучасних тенденцій міжнародно-правового регулювання аграрних відносин. Проаналізовано вплив міжнародно-правового регулювання суспільних відносин у сфері сільськогосподарського виробництва на розвиток аграрного законодавства України. Визначено напрями розвитку аграрного законодавства нашої держави в умовах європейської інтеграції.

Ключові слова: міжнародно-правове регулювання, міжнародний договір, європейська інтеграція, аграрні відносини, аграрне законодавство України.

Багай Н.О. Международно-правовое регулирование аграрных отношений и развитие аграрного законодательства Украины

Статья посвящена исследованию современных тенденций международно-правового регулирования аграрных отношений. Проанализировано влияние международно-правового регулирования общественных отношений в сфере сельскохозяйственного производства на развитие аграрного законодательства Украины. Определены направления развития аграрного законодательства нашего государства в условиях европейской интеграции.

Ключевые слова: международно-правовое регулирование, международный договор, европейская интеграция, аграрные отношения, аграрное законодательство Украины.

Bagay N.O. International legal regulation of agrarian relations and the development of agrarian legislation of Ukraine

This article is devoted to the research of current tendencies of international legal regulation of agrarian relations. The influence of international legal regulation of social relations in the field of agricultural yield on the agrarian legislation of Ukraine

is analysed. The directions of the agrarian legislation's development of our country in the circumstances of European integration are determined.

Keywords: international legal regulation, international agreement, European integration, agrarian relations, the agrarian legislation of Ukraine.

Данилюк Л.Р.

МИСЛИВСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ, ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ

УДК 349.6:639.1

Постановка проблеми. На сьогоднішній день загально-визнаним є факт, що серед європейських країн та країн пострадянського простору Україна є однією з найбагатших держав на природні ресурси. Цьому, в першу чергу, сприяють її географічне розташування та природнокліматичні умови.

Коли мова йде про природні ресурси, то мається на увазі певна сукупність запасів природних речовин, природної енергії чи певна корисна властивість природного об'єкта, які використовуються суспільством для задоволення своїх потреб [1, с.29]. Зокрема, загальновідомими є такі природні ресурси як: корисні копалини, води, деревина тощо. Водночас, аналіз спеціальних наукових досліджень показує, що поза увагою залишено такі важливі природні ресурси України як мисливські природні ресурси, якими є дикі тварини (ссавці та птахи) в усьому їх видовому і популяційному різноманітті та на всіх стадіях розвитку, частини цих диких тварин (роги, шкіра, хутро та інші) та продукти їхньої життєдіяльності (жир, молоко, яйця та інші), які перебувають у стані природної волі, утримуються у напіввільних умовах чи в неволі, в межах мисливських угідь, які використовуються або можуть бути використанні в процесі ведення мисливського господарства (зокрема, в частині їх охорони, регулювання чисельності, використання та відтворення, надання послуг мисливцям щодо здійснення полювання, надання послуг щодо купівлі та продажу продукції полювання).

Однією з особливостей мисливських природних ресурсів як об'єктів екологічного права є те, що вони використовуються або